

Eltérő pozícióból: Urbanizáció és autonómia ellentmondásai Svájcban

Az ETH Studio Basel és Gion A. Caminada vitája alapján

„Meglehetősen keveset tudunk az osztrák, a svájci és a francia Alpok településtörténetéről, hiszen e területek betelepítése a történelem előtti időkbe nyúlik vissza. Azonban mégiscsak érdemes eltöprengnünk azon, miként történhetett, hogy olyan emberek, akik földműveléssel és állattenyésztéssel foglalkoztak, az Alpok legkietlenebb és legjárhatatlanabb völgyeibe húzódtak, ahol eleinte a legjobb esetben is csupán kemény, inséges és veszélyekkel terhes életvitel volt lehetséges. A legvalószínűbb, hogy ezek az emberek azért vonultak a hegyekbe, mert a vadonban elviselt létet előnyben részesítették az erősebb szomszédnépek fenyegető zsarnokságával szemben. A szabadságot választották - a bizonytalanság, a veszély ellenére. Megtanulták, hogy a szabadságot ki kell harcolni, és hogy akkor is ki kell állni érte, ha a siker esélye elenyészően csekélynek tűnik. Svájcban csak a harc eltökélt hagyománya volt az - akár egy kétségkívül túlerőben lévő ellenféllel szemben, ilyenek voltak előbb a Habsburgok, ilyen volt később a Harmadik Birodalom -, ami a második világháborúban szabadságuk megőrzésére ösztönözte a svájciakat.”¹

Karl Popper „Szabadság és demokrácia” című esszéjében pontosan és szenvedélyesen fogalmazza meg azt a mitikus mozzanatot, amely a svájci identitás alapját és mára egyre inkább kiéleződő kettősségét eredményezi; az autonómiát és a műveltséget. 2011-ben interjú kötet jelent meg *Architekturdialoge: Positionen, Konzeptionen, Visionen* címmel Svájcban, melyben a szerkesztők, Marc Angélil és Jorg Himmelreich svájci építészekkel készített beszélgetéseik során az ország és a kortárs építészet új kihívásaira keresik a válaszokat. Az egyik kiemelt téma az urbanizáció és a közösségi autonómia kérdése, hisz a tájról, vidékről alkotott elképzelés, önkép nagyban összefügg az építészeti stratégia problémájával, azaz hogyan lehet a szuburbánus területek képlékeny identitását tervezésmódszertani szempontból értelmezni?

Az interjúk alapján izgalmas, az építészetben túlmutató közéleti erőtér rajzolódik ki, amit talán az a vita fejez ki leginkább, ami az ETH Studio Basel professzorai (Roger Diener, Jacques Herzog, Marcel Meili és Pierre de Mueron) és a graubündeni Vrinben alkotó Gion A. Caminada között már néhány éve zajlik. Az ellentétek természetesen szorosan összefüggnek eltérő társadalmi-földrajzi pozíciójukkal és az ebből adódó személyes nézőpontjukkal, mindez az építészeti stratégia kérdésén túl a svájci társadalom megosztottságát is jól jellemzi. Míg Marcel Meili a Studio Basel egyik vezető tanára azt állítja hogy a tudásból és műveltségéből fakadó urbánus fejlődés, mely mára megkérdőjelezi az ország autonóm berendezkedését, magából a svájci identitásból ered, addig Caminada a totális városiasodásban a kiszolgáltatottságot és az önrendelkezés képességének elvesztését látja.

De mit is jelent az autonómia és a függetlenség a Svájci kultúrában? Elsősorban a közösségi önrendelkezés szabadságát, melynek feltétele az önvédelem képessége és az önellátás biztosítása. Mindez az ország sajátos politikai berendezkedését eredményezi; belpolitikai döntéshozatalban a több léptékű közösségi autonómia, azaz jogkörök felosztása a települési közösség, a kanton és az államszövetség között, valamint a közvetlen demokrácia gyakorlása, miközben a külpolitikában deklarálta az ország semlegessége. Az autonómia biztosítása az „ellenállás stratégiáját” alakította ki a svájci identitásban, amely azonban egyre nagyobb ellentmondást eredményezett az országban is tapasztalható globális trendekkel. Elsősorban a gazdasági elzárkózás, az Európai Unió tagság és az Euro elutasítása lett az, ami az utóbbi időben egyre nagyobb teherként jelentett az európai exportra termelő ipar számára. Miközben a semlegesség az ország pénzügyi szerepét erősíti, addig mindez az ipari termelésből fakadó exportot veszélyezteti. A gazdaság mellett a társadalom és a kultúra is látványos átalakuláson megy keresztül. Zürich, Basel és Genf határokon átívelő világvárosokká nőnek ki magukat, miközben a magas hegyi területek elnéptelenednek, és Mittelland, azaz az öskantonok (Uri, Schwyz, Unterwalden), valamint Bern jelentősége egyre csökken az ország életében.

Kutatás a garázslaborban

Az ellentmondások széles körű társadalmi vitát eredményeztek Svájcban, melynek központjában az urbanizáció és globalizáció fogalmai álltak. A társadalmi párbeszédbe az építészsakma is bekapcsolódott, amikor 1999 őszén a világszerte elismert illetve foglalkoztatott sztárepítészek az ETH intézményi keretén belül megalapították a Studio Baselt és az első, hat éven át tartó kutatásuk témája a

svájci táj urbanizálódásának problémája lett. Bár elsőre talán látványelemzésnek tűnik a vizsgálat, valójában a svájci államszövetség politikai és társadalmi berendezkedését, ezzel együtt identitását és autonómiáját vitatják.

Az alapítók, Roger Diener, Jacques Herzog, Marcel Meili és Pierre de Mueron építészek valamint Christian Schmid geográfus elképzelései szerint térben és tematikusan egyaránt függetleníteni akarták magukat attól a nagyüzemi oktatási rendszertől ami a zürichi ETH-t ma jellemzi.² A külön utas magatartást az egyetem vezetése nem nézte jó szemmel és intézményi keretek közé szorította a stúdiót, így a frissen formálódó NSL projekt (Netzwerk Stadt und Landschaft) részeként kezdhette meg a Studio Basel szemeszterenként 20 hallgatóval a működését.³

Az utóbbi tíz évben egyre nő azon gyakorló építészek száma, akik szakmai tevékenységüket kutatással egészítik ki. A kreatív szakmák és a különböző tudományágak közti határ sokszor elmosódik, mivel az építészek a magán befektetőkkel vagy egész városokkal való együttműködésük során előszeretettel foglalkoznak a fejlesztési projektek moderálásával, konzultálásával és jövőbeli scenáriók felvázolásával. Hollandiában, ahol Svájccal szemben nem könnyítették meg nyilvános pályázatok a fiatal generáció bekapcsolódását a szakmai vérkeringésbe, már korábban is éltek a kutatás eszközével, elég csak Winny Maasra és az MVRDV ökológikus vízióira gondolnunk. Talán ez lehetett a Studio Baselt alapítók számára is az előkép, amikor sikeres szakmagyakorlóként egyetemi professzori státuszba léptek. A kutatás módszere a közgazdaságtani kutatásokhoz hasonlítható, amennyiben esettanulmányok készítésével és folyamatok modellezésével prognosztizálják a jelen folyamatok jövőbeli eredményeit. A gondolkodásban a tervezés mint kutatási eszköz (research by design) fontos szerepet játszik, a társadalomtudományok hagyományos kutatási módszereivel leszűrhető tapasztalatokat egy szelíd tervezési folyamat során integrálják egységes vízióvá.⁴

A Diener, Herzog, Meili és de Meuron négyest a tudományos közlemények világa helyett kezdettől fogva egy, a gyakorlati tervezés eszköztárához közelebb álló *laboratórium* létrehozása motiválta, ahol az aprólékos kutatás során összegyűjtött tájképeket grafikus modellek váltják fel és ezzel kézzel foghatóvá válnak a jelen városi folyamatok, elsősorban a territóriumok lehatárolási problémái. Az összegyűjtött anyagok a hétköznapi tapasztalatok eredménye, Herzog szerint „közhelyek oly módon való egymás mellé montírozása, hogy egymás mellett izzó feszültséget teremtsenek.”⁵ Az olvasónak rá kell döbennie, hogy amit lát az nem más mint a hétköznapi eddig talán szűgyell-rejtett tapasztalata, amit a kutatók megpróbálnak közélettel elfogadtatni. Ugyanakkor Kees Christiaanse az ETH holland urbanista vendégprofesszora felhívja rá a figyelmet, hogy a Svájcban túlzott sűrűségnek és káosznak megélt agglomeráció Hollandiában egész más méreteket ölt.

Bár az urbanizáció egyre inkább régiókon átívelő tendencia, amely során bizonyos területek besűrűsödnek, fejlődnek, mások elnéptelenednek, a svájci törvények szerint azonban minden község és minden állampolgár számára ugyanazokat az életfeltételeket kell biztosítani az autonómia elve alapján, bárhol is éljen. Ennek jegyében az egyes régiók közt jelentkező különbségeket a bevételek újraelosztása és a segélyek formájában ki kell egyenlíteni. Azonban a hegyvidéki területek gazdasága egyre nagyobb veszteséget termel, a magashegyi útvonalakat csak komoly költségek árán tudják karban tartani, a lavinák és árvizek okozta, évről évre megismétlődő károkat pedig folyamatosan helyre kell állítani. A problémákat csak erősíti, hogy a magasabb területekről egyre növekvő tendenciát mutat az elvándorlás. Mindez azt eredményezi, hogy az alpesi térségek csak országos segélyekből képesek életben maradni. A mezőgazdasági támogatás mértéke jelzi, hogy valójában a svájci parasztok egyáltalán nem függetlenek, ki vannak szolgáltatva a berni politikának, és ez jó példázza a svájci önkép azon ellentmondásosságát, hogy mesterséges eszközökkel tartanak életben egy tradicionális Svájc-képet.

Diagnózis: a mitikus centrum ma már csak ugar?

A Studio Basel célja a látvány tárgyyszerű analízise és ez alapján egy új identitás megfogalmazása. Elsősorban egy módosított térségi rendszert, topográfiát szeretnének megfogalmazni, mely öt nagy térségi típusból áll; metropolita régiók, városhálók, csendes zónák, alpesi üdülők, és az alpesi ugar. A projekt kidolgozásakor az adminisztratív és politikai korlátoktól mentesen gondolkozhattak, elfogadva, hogy ez a térségi elképzelés egy hadüzenet Svájc tradicionális, láthatatlan térségi-települési cellastruktúrája ellen, ugyanis véleményük szerint az elaprózódó községi autonómia a törekeny

kormányzás legfőbb oka, amely mára már blokádok, tüntetések és létszámleépítések formájában országos problémákat okoz.

A határok képlékennyé válása és a hagyományos városépítészeti kontúrok elmosódása felerősíti a községi autonómia ellentmondásait. A szerzők szerint minden község egy *mini univerzum*, ahol minden közfunkciónak az adott település területén belül rendelkezésre kell állnia, ezzel tovább fokozva a sűrűséget, aminek következtében az agglomerációs övezet Mittellandban ma már *dús urbánus köd uralkodik*. A térségi struktúra fragmentációja miatt azonban nem tudják kezelni a problémát. Herzog a kommunák *szent tehén*ként kezelt autonómiájában látja a városiasodással való szembenézés mély elutasításának okát. A községi autonómia megkérdőjelezése persze jelentős politikai érdekeket sért Svájcban, de Meili szerint ennek a projektnek kezdettől fogva felvállalt politikai felhangja is volt, épp ezért a szeretnék a szakmán kívülre is eljuttatni az eredményeket, és az érdekeltekkel megvitatni.

Miközben az ország történelmében központi szerepet játszik a hegyvidék és a mezőgazdaság, addig mára mind társadalmilag, mind gazdaságilag egyre kevésbé jelentős ez a terület. A mezőgazdaságból eredő életforma már a múlté, az agrárium a lakosság mindössze 4%-át foglalkoztatja, miközben állami segélyekből tartják fent. A turizmus visszaesésével azonban jelentős bevételektől esett el az állam, és a korábban a kompenzációra fordítható összegek elapadtak.

Évszázadokig a rurális identitás volt meghatározó az ország önképében, mivel a falusias struktúrákat a vidéki városok is átvették. Bár a mezőgazdaságban dolgozók száma hosszú ideje már csökkenést mutatott, a svájci táj szerepe továbbra is meghatározó maradt a hivatalos önképben. 2002-ben azonban már teljesen hiányzott a mezőgazdasági szektor a tízévenként megrendezett országos kiállításról (*Schweizerischen Landesausstellung - Expo.02*), miközben a korábbi bemutatókon a rurális mítosz egy központi eleme volt az országimázsuknak.

Alternatív regionális jövőkép

A felvázolt diagnózist egy jövőbeli vízióvá fordítják át a kutatóépítészek, de nem jelölnek meg időhorizontot. A térkép statikus állapot helyett egy folyamatot ábrázol, melynek bizonyos részletei már a jelenben is érzékelhetők, a jövőben pedig mindez totálissá válhat. A folyamatok pusztán ábrázolása mellett él az értelmezés és forma adás lehetőségével, a szerzők nem kívánnak elszenvetői lenni az eseményeknek inkább alakítóként lépnek fel és egy jövőbeni térségi identitás alapjait rakják le. Az ábrázolásban és a gondolkodásban különös jelentősége van a képlékenységeknek, mintegy jelezve a területi változások dinamikusságát.

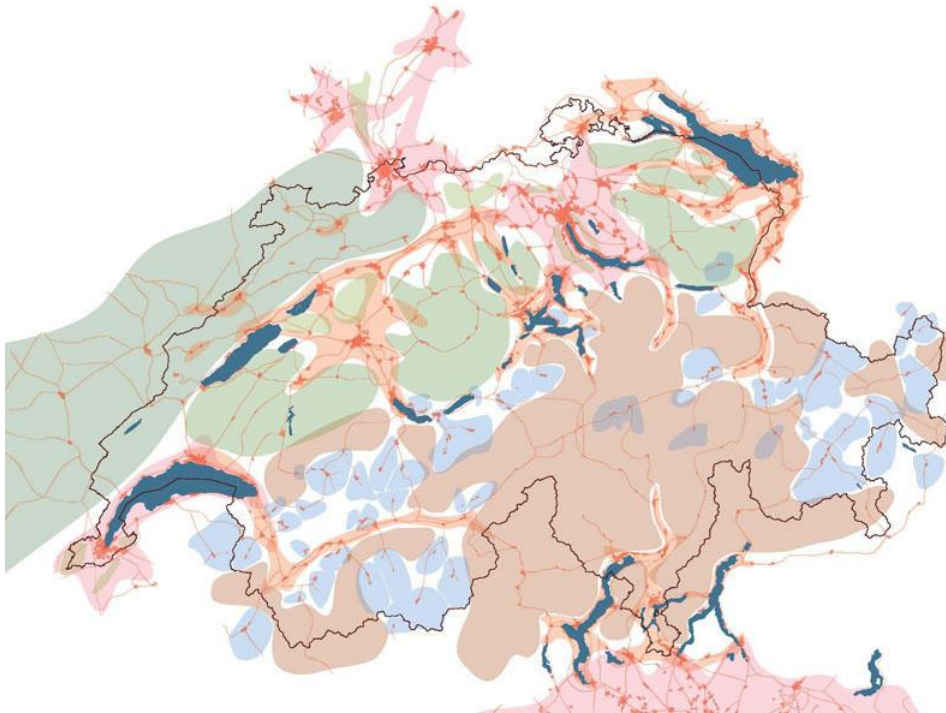
Az erejük teljében lévő pulzáló metropoliszok az elnéptelenedő hegyvidékkel szemben a jövő életformáját jelentik. A metropoliszok városmagok füzéréből és a közöket kitöltő urbánus tájból állnak. Az egykor önálló alközpontok (települések) idővel feladják önállóságukat és egységes régiókba szerveződnek. A metropoliszok jellemzően Svájc peremvidékén találhatóak és az összefüggő településfolyamok a szomszédos országokba is átfolyanak. Ilyen Zürich, a három országot átfogó Basel-Mulhouse-Freiburg háromszög, és a Genfi-tó térsége. A tanulmány felveti, hogy idővel az országhatárokon átnyúló regionális kapcsolatok erősebbek lehetnek az országhatáron belüli kapcsolatoknál és ez akár az ország szétszakadásához is vezethet. A metropolita régiók kedvelt téma ma az ETH-n, más városépítészeti professzoriátusok is előszeretettel készítenek javaslatokat a nagyvárosok jövőjére. *Angelus Eisinger* az észak-svájci térséget az európai nagyvárosi trendek szerves részeként kezeli, mely a London-Hamburg-München-Párizs-Milánó ötszög gazdasági súlypont közepén található. A metropolita régiók kiemelkedése egyben Bern jelentéktelenné válását is magával hozzák.

A metropolita régiók legyengített formája a városháló, ezek gazdaságilag lassabban fejlődnek és kevésbé szorosan kapcsolódnak a nemzetközi globális rendszerbe. A jelenlegi folyamatok azt vetítik előre, hogy idővel Bern a környező kisvárosokkal egyetlen városkoszorút fog alkotni, amit az S-Bahn már ma is egységesen fog össze. A berni gyűrű mellett Közép-Svájc (Mittelland) és a tóvidékek városai fűződnek egy hálózatba.

Az urbánus területekhez tartoznak az alpesi üdülőhelyek is, melyek a főszezonban világvárosokká nőnek, elég csak Davosra gondolnunk. A kedvelt síparadicsom a *World Economic Forum* alatt bekapcsolódik a világ vérkeringésébe, hogy aztán a holtidényben ismét jelentéktelen faluvá zsugorodjon.

Az urbánus területek közé ékelődnek azok a kiegyenlítő zöld területek, amelyek a városiasodás számára tartalékterületeket biztosítanak. Az összefüggő urbánus folyamatban zöld lyukként jelennek meg, melyeken belül nincsenek lokális alközpontok, az itt található települések megőrzik önállóságukat. A zöld foltok ma szabadidős területeket biztosítanak a városi lakosság számára.

A fennmaradó hegyvidéki területek alpesi ugar elnevezése már önmagában is provokatív, ez az egyetlen terület amely számára a kutatás nem lát értelmes perspektívát. Az alpesi ugar Svájc mitikus szívéét fedi le, azokat a területeket, ahonnan az Államszövetség története kiindult. A svájci identitásban betöltött helyzete ellenére a gazdasági és a demográfiai veszteségek rohamosan nőnek. Bár a tanulmány igyekszik csak felvázolni a problémákat és a politikusokra hagyni a végkövetkeztetés és a döntés meghozatalát, ennél a területnél egyértelművé teszi a szerintük leginkább észszerű megoldást. A Studio Basel tanulmányában a *kontrollált visszavonulást* javasolja, mert Schmid szerint „ezeken a területeken a tradicionális modellje a *készletfelhalmozásnak* nem nyit újabb perspektívát.” Példaként a Calanca-völgyet említi, ahol az 500 fős lakosság életfeltételeinek biztosítására az Államszövetség (Bund) és a Kanton évi 4 millió frankot költ infrastruktúrára, 0,9 millió Frankot pedig mezőgazdasági támogatásként folyósít. Mind az ökológiai, mind az ökonómiai megfontolások alapján a közép-alpesi településeket fel kéne számolni és vissza kéne adni azokat a természetnek. Schmid szerint „a területek jövője csak a hulladékkezeléssel oldható meg, a regionális támogatások klasszikus eszközeivel nem.”

Reflexiók a közéletben

A provokáció elég! - hangsúlyozza Herzog, azaz a javaslatokat nem konkrét ajánlásként vagy projektként készítik, nem akarják feltétlenül elképzeléseik szerint megváltoztatni Svájcot, bár a probléma megoldásával már nem lehet sokáig várni, mert a kiéleződő térségi különbségek komoly politikai robbanótöltetű hordoznak. Szerintük téziseikkel nem fogalmaznak meg új és meglepő állításokat, csak az amúgy is kitapintható folyamatokat ábrázolják. Mivel kezdettől fogva a közvélemény megszólítása volt a Studio Basel projektjének egyik legfontosabb küldetése, a kiadványt olyan vitaanyagként szánták, amellyel nem csak az építész szakmát, hanem az egész közgondolkodást fel tudják rázni. Megjelenésekor széleskörű sajtónyilvánosságot kapott a kutatás, és ebben a vezető építészek ismertsége is nagy szerepet játszott. A könyv előszava szerint a publikációt megelőző várakozási láz olyan mint egy új Madonna album megjelenése előtt, bár ahogy a *Wochenzeitung (WOZ)* kommentárjában megjegyzi, a *Confessions on a dance floor*tal szemben nem világos milyen

célközönséget is szerettek volna megszólítani Herzogék. Ezzel együtt a vizsgálat az urbánus Svájc-képről folyó országos diskurzus része lett, újabb problémákra irányította a figyelmet, számos publikációt, vitát hívott életre.

A kiadványból minden község részére eljuttattak egy-egy példányt, mert épp ezek autonómiája jelenti a ballaszt Svájc (urbánus) fejlődésében. A berni kormányzat 2001-ben intézkedés tervezetet fogadott el *Agglomerationspolitik des Bundes*⁶ címmel, hogy az urbanizáció problémáit és lehetőségeit koordinálják. Emellett 2003-ban Angelus Eisinger és Michel Schneider az *Avenir Suisse*⁷ felkérésére elkészítette a *Stadtland Schweiz* című kiadványt, amelyben a szerzők –a Studio Basellel szembenkonkrét megoldási javaslatokkal álltak elő.

A *Tages Anzeiger* magazinja különszámot szentelt a kutatásnak; szerintük ez „az egyik legizgalmasabb amit a svájci értelmiség az elmúlt évtizedben létrehozott.” A *Wochenzeitung* ironikus felütésében értetlenkedik, miért fognak ismert építészek kutatómunkába, majd megjegyzi, már csak az a tény is meglepő, hogy egy Jaques Herzog lavinavédművekkel és közlekedési hálózatokkal kezd el foglalkozni. Ugyanakkor kritikaként fogalmazzák meg, hogy az ingatlanpiacról és az adókedvezményekről egy szó sem esik, holott ezek az agglomerációnak és az ingázó életformának egyik legfontosabb hajtóerői.

Élet a periférián

A Studio Basel tanulmányára az építész szakmából Gion A. Caminada válaszolt, aki személyesen is megszólítva érezhette magát, amikor saját települését, Vrint is felszámolandó területként jelölték meg. 2005. június 26-án az észak-olaszországi Meranban kiállítást és konferenciát szervezett az alpesi területek jövőjéről és ekkor publikálta a *Kilenc tézis a periféria erősítésére* című kiáltványát is.

Caminada, aki a Studio Basel alapítóihoz hasonlóan szintén az ETH professzora, téziseiben megerősítette, hogy hisz a periféria erejében, és az alpesi kultúrtájat az Alpok legnagyobb gazdasági tökéjének tartja. „Táj és kultúra fontos részei a turizmusnak. A kultúra kultiválás, megművelést jelent, befejezni mindazt ami természetes. De a kultúra másságot is jelent, ezért a globális normák a természet legnagyobb ellenségei. A kultúrturista egy ellentett világot keres, hogy megtermékenyítse saját kultúráját.” Épp ezért 1990-ben települési stratégia egyik fontos alapköveként a vidéki ökoturizmus fejlesztéséért létrehozták a Pro Val Lumnizia alapítványt. A szomszédos völgyben fekvő Vals példája ugyanakkor ma már óvatosságra inti a község vezetőit; a Zumthor fürdője által felvirágoztatott faluban lakókat egyre inkább zavarja a rengeteg látogató. Nem véletlen hogy a Studio Basel kutatásában Vals területét már nem ugarként hanem üdülőterületként jelölték meg.

Vrin kicsiny falu a Lumnezia-völgyben, a demográfiai krízis ezt a területet sem kímélte; míg 1950-ben 441 lakost számlált a település, addig 2000-ben már csak 249-et. 1958-ban lépett hatályba a kantonok közötti költségkiegyenlítés törvénye, azóta a falu segélyekből tartja fent magát, amit még további pénzekkel egészítenek ki a félbemaradt Greina-erőmű beruházása miatti kompenzációként. A környező községeknek évente 2,4 mio Frank bevételt jelentett volna, ha a *Nordostschweizerische Kraftwerke* nem állította volna le az építkezést. A falu mai településszerkezetét 1982-ben kezdték kialakítani, amikor az elaprózódást kezelő területrendezési terv keretében a korábbi 3500 gazdasági egységet 600-ra csökkentették a mezőgazdasági, térszervezési és természetvédelmi igényekhez igazítva és ezeken versenyképes mezőgazdasági üzemeket hoztak létre. Szigorú szabályokat vezettek be a tájhasználat és az építészet terén, kötelezővé téve a tervtanácsot. Kijelölték a belterület határait, hogy az épületek egy helyre koncentrálódjanak és ne szóródjanak úgy szét a tájban mint az agglomerációban. A vrini modell 1998-ban vált széles körben ismertté, amikor megkapta a svájci műemlékvédelem⁸ Wakker-díját, majd 2004-ben az Arge Alp Díjat.

A falu túlélésért vívott harcáról nem sokat tudnánk, ha az építési szabályzatok, mezőgazdasági megfontolások mellett nem valósultak volna meg azok az építmények, amik a stratégiai elképzeléseket reprezentatív alkotásokként közvetítették. Caminadanak nagy szerepe volt abban, hogy a jellegzetes graubündeni gerendaépítést képes volt újra gondolni és az új szerkezeti kihívásoknak megfelelően alkalmazni. Az olyan közismert épületei mellett, mint amilyenek a vrini családi házai, a halottas ház, a telefonfülke vagy a tornacsarnok, a mezőgazdasági épületei érdemelnek ezúttal nagyobb figyelmet. A falu peremén álló istállók részére előregyártható modulelemet fejlesztett ki, amellyel gazdaságosabbá tudta tenni az építést. A mellékük telepített vágóhíd az építészeti értékein túl a közösségi, termelő szövetkezeti működés jó példája. A közösen fenntartott létesítményben a helyieknek lehetőségük van

az állataik húsát feldolgozni és ezt követően közösen szervezik meg a termékek közvetlen értékesítését. A falutól távolabb eső üzemek nagyobb léptékű létesítményei számára is kifejlesztett egy előre gyártott építési rendszert, amivel a szállítást és a helyszíni munkát is gazdaságosabbá tette.

Caminada azonban nem akar a világtól elvonult építész szerepében tetszelegni. Bár Vrinben lakik, professzorként a zürichi ETH-n tanít és mára már több épülete is megvalósult a szülőfalujától távolabb eső városias területeken. Ezek közül egyik legismertebb munkája, a disentis-i leánykollégium a barokk kolostor mellett áll, az urbánus környezetben egyértelmű volt számára, hogy a már-már védjegyévé vált faszerkezetek helyett betont és vakolatot alkalmazzon, akárcsak a Vals főterén álló hotel épületénél, de ezek mellett több országos és nemzetközi pályázaton is sikerrel vett részt.

A periféria védelmére felhívó téziseket szintén publikálták a jelentősebb közéleti napilapok, szerintük nem kétséges, hogy egy előképnek tekinthető és fenntartható koncepciót alkottak, melynek célja, hogy a jövőben Vrin öneltartóvá váljon és jól látható, hogy a támogatásokat is sokkal hatékonyabban használják fel, mint máshol. Véleményük szerint a Studio Basel a *pesszimista rombolás ellenére* talán hozzájárul a pénzek tudatosabb elosztásához, és a falvak lakosai később az átutalt összegeket mint táj és kultúravédelem képviselői kaphatná meg.

Pozíciók és víziók

Ahhoz, hogy megértsük Caminada álláspontját, érdemes felidézni a bevezetőben Popper szavait a hegyvidéki népek szabadságvágyáról. Svájc hosszú évszázadokon át Európa koldusának számított, a látványos gazdasági fellendülés csak az elmúlt száz év története. A nehéz hegyvidéki tájon gazdálkodó településeknek egyfajta válságkultúrát alakítottak ki, ahol a legfontosabb érték a természeti és katonai fenyegetéssel szembeni állandó készenlét, amellyel megőrizhető a közösség és általa az egyén szabadsága. Caminada a 2011-es *Architekturdialoge* kötetben kifejti, hogy a szabadság számára annyit tesz, mint tartozni valahová; egy közösséghez, egy helyhez. Téziseiben a hagyományos vidéki kultúrát nem öncélú, nosztalgikus szempontból veszi védelmébe, hanem az ország egészéhez viszonyítva kívánja igazolni a periféria szükségszerűségét. Caminada-nál a táj megművelése és a vidéki építő kultúra folytonossága az önellátás képességének fenntartása. Ha valóban eltűnik a vidéki kultúra, azzal mindaz a tudás és ismeret is elvész ami a tájat megművelő ember sajátja és amelyet csak a gyakorlat által lehet megőrizni. Az elidegenedést okozó mezőgazdasági technológiák, a táj esztétizálása, azaz a természetvédelmi és műemléki területek csak tetszhalott állapotában őrzik meg a kultúrtájukat. Caminada számára a hegyvidéki termelés megőrzésének igénye ugyanúgy az önrendelkezés része mint a mai napig fenntartott bunkerek, az előírt mennyiségű élelmiszer háztartásonkénti felhalmozása vagy az önkéntesek állandó katonai készenléte. Bár ma az ország dinamikusan fejlődik, hosszú távon nem zárható ki egy olyan krízis helyzet, ahol ismét kiemelt fontosságú lesz az önrendelkezés személyes és közösségi képessége.

A perifériának, mint a kultúra folytonosságának letéteményeseként impulzusokat kell küldenie az urbánus területek felé, melyeknek az önrendelkezés, az önellátás képességére kell figyelmeztetniük a városi civilizációt. Az autonóm gondolkodás lényegét ezek a területek őrizhetik meg legtisztábban, és ezzel az átalakuló, urbánus területeket is inspirálhatják, hogy autonóm létformát alakítsanak ki. Ez az elképzelés ugyanakkor egyáltalán nem tűnik egyoldalúnak, ha a Studio Basel legújabb, *Metabolism-Food* nevű kutatási projektjét megismerjük, amelyben az urbánus területek (városhálók, metropolita régiók) önellátó képességére helyezik a hangsúlyt a városok kiszolgáltatottságának csökkentése érdekében.

Wettstein Domonkos

Irodalom

Angélil, Marc; Himmelreich, Jörg: *Architekturdialogue Positionen Konzepte Visionen*. Niggli Verlag, Zürich, 2011.

Bideau, André: *Die Geburt der Maus*, in: WOZ - Die Wochenzeitung, 2005.11.05., <http://www.woz.ch/artikel/inhalt/2005/nr48/Kultur/12557.html>

Caminada, Gion A.: *Siva da morts. Vom Nutzen der Architektur*. (2. Aufgabe, gta Verlag, ETH Zürich, 2005.

Caminada, Gion A.: *Kilenc tézis a periféria erősítésére*. (ford.: Herczeg Tamás DLA)

In: <http://server.filozofia.bme.hu/~kerekgyarto/szakmernoki>

Diener, Roger, Herzog, Jacques, Mieli Marcel, de Mueron, Pierre, Schmid, Christian: *Switzerland – An Urban Portrait, ETH Studio Basel*, Contemporary City Studio, Birkhäuser Verlag, Basel, 2006.

„Einladungs karte: Angéilil, Marc; Himmelreich, Jörg: *Architekturdialogue Positionen Konzepte Visionen*.” (Niggli Verlag, Zürich, 2011.), in: Architekturforum Zürich. 2011.11.04. <http://www.af-z.ch/node/572>

Heller, Andreas: *Es gibt noch Platz*, in: NZZ Folio, 2012/1, <http://www.nzzfolio.ch/www/21b625ad-36bc-48ea-b615-1c30cd0b472d/showarticle/44cc20ae-bc3d-4184-a2aa-90423388d81f.aspx>

Hildebrand, Sonja: *Urbane Schweiz. Urbanistische Konzepte für die Schweiz von 1930 bis heute*, in: H-Soz-u-Kult, 13.09.2006, <http://hsozkult.geschichte.hu-berlin.de/forum/id=790&type=diskussionen>

Hubertus, Adam: Mythos, Brachen, Branding. *Schweizer Bergdörfer zwischen Abwanderung und Erneuerung*, in: Deutsche Bauzeitung, 2007/5 <http://www.nextroom.at/article.php?id=26750>

Hollenstein, Roman: *Alpiner Urbanismus. In Meran werden Gion A. Caminadas architektonische Visionen für Vrin diskutiert*, in: NZZ Online, 2005.06.03., <http://www.nzz.ch/2005/06/03/ad/articleCUL2H.html>

Hönig, Roderick: *Stadtebauliche Analyse. Ein neuartiges Lehrexperiment der ETH Zürich in Basel*, in: NZZ Online 1999.11.05., <http://www.nextroom.at/article.php?id=4938>

Kis Dániel: Svájcs – urbánus? in: <http://epiteszforum.hu/node/1573>

Kriesi, Hanspeter: *Közvetlen demokrácia. Svájcs esete*. In: Enyedi Zsolt (szerk.): A népakarat dilemmái. Népszavazások Magyarországon és a nagyvilágban. Budapest: DKMKA – Századvég, 2009. pp. 87-106.

Popper, Karl R: *Szabadság és demokrácia*. (ford: Báthori Csaba) in: Nagyvilág XLIII. 9-10, 1998, <http://www.c3.hu/scripta/nagyvilag/98/0910/11popp.htm> (eredetileg: Die Philosophie und die Wissenschaften. Simon Moser zum 65. Geburtstag. Meisenheim am Glan (Anton Hain) 1967.)

Rüegg, Peter: *Schweiz in neuem Licht sehen*, in: ETH Life, 2005.11.08, <http://archiv.ethlife.ethz.ch/articles/tages/staedtebauportraet.html>

Rüegg, Peter: *Metropolregionen sind Realität. Neues Buch zur Raumentwicklung*, in: ETH Life, 2006.03.30, <http://archiv.ethlife.ethz.ch/articles/sciencelife/metropolregionen.html>

Sclorhauser, Bettina (ed.): *Cul zuffel e l' aura dado. Gion A. Caminada*. Quart Verlag, Luzern, 2008.

Schäfer, Robert: *Landscape Urbanism*. Topos 71, 2010

Spier, Steven; Tschanz, Martin: *Swiss Made. New Architecture from Switzerland*. Thames and Hudson, London, 2008.

Jegyzetek

¹ Popper, Karl R: *Szabadság és demokrácia*. (ford: Báthori Csaba) in: Nagyvilág XLIII. 9-10, 1998, (eredetileg: Die Philosophie und die Wissenschaften. Simon Moser zum 65. Geburtstag. Meisenheim am Glan (Anton Hain) 1967.)

² Meili szerint a diákok elvesznek az egyetemi képzést jellemző személytelen struktúrában, ahol túlságosan projekt központú a tervezésoktatás, kevés a konzultációs lehetőség és akadozik a véleménycsere a tanárok és a diákok közt. Épp ezért saját megfogalmazásuk szerint egy *garázslaborként* szeretnek volna működni, ahol kisebb

csoporthoz intímebb atmoszférában lehet dolgozni, és a problémákat tágabb összefüggéseikben is megvizsgálhatják.

³2003 ősz óta már hivatalosan is önálló intézete az ETH-nak *Studio Basel / Institut Stadt der Gegenwart* néven, kutatási területe a városi transzformációs folyamatai, a négy építész professzor mellett, három docens és két további tudományos segédmunkatárs vesz részt a különböző kutatásokban. A projektek grafikai feldolgozását a zürichi képzőművész *Cornel Windlin*, míg a kutatások technikai részét (adatgyűjtés, rendszerezés) a már említett Christian Schmid, az Universität Bern gazdaságföldrajz kutatója segíti.

⁴ A projekt a kutatási és az alkotói módszereket ötvözve kreatív eszközökkel teszi kézzel foghatóvá a diagnózist. Ebben a folyamatban a képeket, a diagrammokat és a térképeket esszék, dialógusok és rövid tömör összefoglalók kísérik. A szerzők a probléma bemutatásakor nem riadnak vissza a szokatlan és kreatív eszközök használatától így a térségi fragmentáció ellentmondásait a rádióállomások lefedettségével, a napilapok terjesztésével vagy a különböző közlekedési eszközök leterheltségével illusztrálják.

⁵ Mivel a kutatás célja a diagnózis plasztikus megfogalmazása, így a folyamat fontos része a publikáció és kiadvány tipográfiájának pontos megtervezése. Az eredményeket angol és német nyelven jelentették meg, a kiadvány 3 kötetet (*Introduction, A Brief History of the Territory, Materials*) és a jövőbeni fejlődést tézis szerűen ábrázoló térképet tartalmaz.

⁶ Szövetségi Agglomerációpolitika

⁷ Svájc vezető nagy vállalatai által finanszírozott szervezet.

⁸ Schweitzer Heimatschutz